

Prehistorische vondsten tonen aan dat op verschillende plaatsen in Nederland gewoon kon worden en dat rond Zwolle dit ook het geval was. Bewoners hebben de droge (hoge) plekken opgezocht en zich in de buurt van water gevestigd. Rond de 9^e-10^e eeuw waren bewoners vaak bij elkaar te vinden en kwamen er gemeenschappen die men eerst buurschappen noemde en pas later kwamen de Marken, waar onderling regels voor werden opgesteld waar de bewoners zich aan moesten houden. Vanuit die leefvormen ontstonden de dorpen en de steden.

Door natuurlijk en menselijk ingrijpen werden de vele meanderende wateren vaak samengevoegd of geleid naar plaatsen waar ze van nut konden zijn of waar het water geen probleem veroorzaakte. Dat de bewoners stroomafwaarts wel weer problemen kregen maakte in die tijd weinig uit. Dat was hun zorg! Het landschap begon onder andere door deze ingrepen te veranderen. Pas nadat er officieel maatregelen waren afgekondigd, zijn bewoners van verschillende gebieden ingeschakeld om dijken en wegen aan te leggen en beddingen te (ver) graven. Zo probeerde men voor iedereen veilig wonen te garanderen.

NAMEN

(Hoofd) Stromen die in het afwateringsgebied hun weg zochten kregen in vroegere tijden vaak de naam van “De Aa” of “Dieze”. Deze benamingen komen dan ook, door heel Nederland, veelvuldig voor. Vanaf dat buurschappen ontstonden en namen werden gebruikt, konden ook de wateren die daar weer in de buurt stroomden van een naam worden voorzien. Bijvoorbeeld: Radewijkse-Buurserbeek.

Tevens hadden de grotere rivieren, zoals wij die nu kennen, namen als De IJssel-Vecht en de Regge. In de jongste tijd worden vaak verbindingen gegraven tussen verschillende wateren die dan als “Kanaal Almelo-De Haandrik” of “Zwolle-IJssel Kanaal” bekend worden. *Bij verandering van een bedding* werd regelmatig aan de naam een *toevoeging gedaan* als: Oude-Nieuwe-Verlengde etc.. Dit alles geldt tevens voor dijken en straatnamen, *als* die al een naam hadden. Vaak komen in een (klein) gebied dezelfde namen op verschillende plaatsen voor. Bijvoorbeeld Zand- Steen- of Nieuwewetering. Om oude plaatsbepalingen te doen is dat erg verwarrend.

Bovenstaande geschreven om kort uit te leggen hoe namen konden ontstaan. Verder is er natuurlijk nog de naamgeving als er van een bepaalde natuurlijke omgeving sprake was. Als voorbeeld het Zwartemeer of Zwarte Water. De naam kan er op duiden dat het water erg donker was en de oorzaak daarvan kan zijn dat er veel veenwater op uit kwam. We kunnen dan ook aannemen dat plaatsen als Klazienavrieten- Langveen, etc. niet hun naam gekregen hebben omdat ze hoog gelegen waren. 😊 Toch is er ook een vertaling van Zwarte Water dat het als een grens gezien moet worden! Verderop in de tekst meer hierover.

Het vroegere IJsseldal liep voornamelijk oostelijk van/naar Zwolle met een helling aflopend naar het noordwesten. Volgens Stiboka zou de IJssel oostelijk van de Veluwe stuwwal gelopen hebben en noordelijk van Zwolle (de onderzoeker bedoeld natuurlijk: “op de plaats waar Zwolle nu ligt”) afgebogen zijn!

Zouden we echter heden ten dage de sluis uit het Zwolle-IJsselkanaal halen dan zou het water van de IJssel voor een groot deel via het Zwarte Water oostelijk weg gaan stromen richting Hasselt. Het IJsselwater staat nu hoger dan het water in het Zwarte Water. Dit zal ook te maken hebben met de bedijking die vanaf de 14^e eeuw heeft plaatsgevonden en waardoor de rivieren een ander hoogtepunt kregen. De NAP hoogte van het huidige maaiveld, tussen Zwolle en Hasselt, en tussen bijvoorbeeld Zwolle en Kampen, wijkt namelijk niet zoveel af. Het ligt er natuurlijk wel aan waar je de hoogtes registreert! Er zijn laagtes in het land waar water gestroomd kan hebben. In bepaalde tijden kan het maaiveld (door inklinking??) richting Hasselt-Zwartsluis lager geworden zijn.

Dat Zwolle in een dal lag/licht zien we vandaag de dag nog aan een groot aantal wateren, die van oost naar west stromen en nabij Zwolle (de Sekdoornpolder) via o.a. de Nieuwe Wetering in noordwestelijke richting het water afvoeren richting waar de huidige stad ligt. In vroegere tijden is dat niet anders geweest want dat bemerkten wij bij het onderzoek van de vele duizenden sonderingen en Geologische kaarten. Door onze waarnemingen tijdens het veldwerk werden die feiten alleen maar bevestigd.

Dat betekent dat de hoeveelheid water uit het IJsseldal voornamelijk rond/richting Zwolle stroomde via *meerdere geulen*.

Wij citeren maar hebben meteen een kanttekening: Brumanus (*historicus 1638-1679*) vertelt ons hier over; “*Want de IJssel wierp zich niet aanstonds als nu, digt bij Campen in de Suider Zee, maar een tijdlang een seker gragt of loop door de landen behoudende, en de wateren van de Vidrus hier, en de Ila daar ontfangen hebbende, na dat se de Cuinder en Staveren voorby gelopen, en in verscheidenen delen gescheurt was, vervulde sy de landen en de velden*”.

Wij vragen ons af in hoeverre hij de echte oude waterstromen bepaald heeft. Ook hij komt met info uit de tijd dat hij leeft en van overlevering afhankelijk is. In ieder geval weet hij te vermelden dat er veel zijtakken zijn. Bekend is wel dat er vanaf Hattem naar het noorden en oosten toe verschillende wateren-uitmondungen geweest moeten zijn die richting het IJsselmeer stroomden. Dat het ontstaan van Hattem op een heel andere plaats is gebeurd dan eerder werd aangenomen is niet iedereen bekend. We willen dat gegeven hier even vermelden:

Uit het boekje, i.v.m. 650 jarig bestaan Hattem in 1949, van Dr. M. Sijpkens Smit.

Opm.: ook in dit boekje is vermeld dat Hattem op de Gaedsberg zijn ontstaan zou hebben en als oude naam had “Hattheim”.

Sijpkens: “*Waarschijnlijk dat de Romeinen vanuit de Hessenweg hier de IJssel overgestoken zijn. Na de invoering van het Christendom (dus rond de 8e-9e eeuw) werd die naam vervangen door één van zuiver Christelijke oorsprong. Er wordt dan in oorkonden geschreven over, “Mons Dei vroeger Hattheim genaamd”. Mons Dei betekent: Godsberg, later verbasterd tot Gaedsberg, destijds gelegen aan een vroegere loop van de IJssel, welke zich later meer naar het Westen verplaatste en waarvan de Waa het laatste overblijfsel is. Hattheim wordt voor het eerst in 891 genoemd.*

Rond 1100-1200 moet de bevolking zich verplaatst hebben richting de huidige stad omdat de Waa zich naar het Westen zich uitbreidde”.

(Daarom de veenpakketten, die tijdens de werkzaamheden van het bouwrijp maken voor de nieuwbouw, aan die kant van Hattem, tevoorschijn kwamen!)

Dit gegeven toont weer eens aan dat nieuwe ontdekkingen niet altijd in publicaties vermeld worden. Om oude aannames niet onderuit te halen?

We filosoferen even over het ontstaan van Hattem:

Vanaf de oostzijde van de Veluwestuwwal stroomt water het lager gelegen IJsseldal in. (Homburg geeft aan de Hattemkant 125 m diepte van het IJsseldal aan!)

Er wordt dan stuwwalzand weggespoeld en er ontstaan gleuven in de wanden van de stuwwal. Na verloop van tijd, als het IJsseldal zich meer en meer gevuld heeft met allerlei sedimentatie, ontstaan de verschillende waterstromen die wij IJsselarmen noemen o.a. richting Zwolle en op de plaats waar de Waa nog aanwezig is? Als de Grotewetering, zuidelijk van Hattem en te zien op de geologische kaart van Stiboka en de militaire kaart van 1931, nou eens een oude IJsselarm is geweest, en er heeft een onthoofding plaatsgevonden!

Als namelijk in de vroege tijd aan de andere zijde, dat is de lijn Zandhove-IJsselcentrale, er ook een waterstroom aankomt, zou het water, dat dan van verschillende kanten het IJsseldal instroomt, zijn sedimentatie in het dal kwijt gekund hebben.

Misschien kwamen een aantal waterstromen wel bij elkaar op de plek waar later Hattem ontstond en hebben daar hun sedimentatie afgezet? De Waa kan dan een (rest)bedding zijn van de waterstroom die om een (latere)onthoofding heen moest stromen! Het kruispunt van de waterstromen ligt namelijk midden in de huidige bedding van de IJssel.

(Aan de Zwolse kant kan de Schellerwade een restbedding zijn van een oost-west stroom. Later kan die bedding opnieuw in gebruik gekomen zijn toen het IJsselwater steeg en het water meer vanaf het zuiden aankwam en dat de bedding daarom als een oude IJsselarm gezien wordt?

Later verzanden die beddingen weer en opnieuw zoekt het water de laagtes op zoals dat in vele tienduizenden jaren plaats vond?

En waarom kan een Waa niet ontstaan zijn als water vanaf het toen oostelijk gelegen Flevomeer het land ging overspoelen en zo zijn weg zocht naar het lager gelegen IJsseldal? Een geul die ingeslepen werd!

Hattem, Middeleeuws stadje: *“De eerste nederzetting lag ongeveer 1100 meter naar het oosten ten opzichte van de huidige stadskern, op de Gaadsberg, aan een oude arm van de IJssel: de Waa. Daar stond ook een kerkje”.*

Op www.meertens.nl/books/veldnamen/otten/hoenwaard.html: *“Eind 14e eeuw werd vanaf Terwolde tot Hattem een aaneengesloten dijk langs de IJssel aangelegd, waardoor de rivier één bedding kreeg. Alleen bij Hattem was een dijk overbodig, omdat daar de waard (= aan water gelegen land) nooit werd overstroomd. Het eerste deel van de naam Hoenwaard is een verkorting van hogen, zoals die ook voorkomt in de naam Hoonhorst”.*

In 2006 werd bij het knooppunt Hattemerbroek een archeologisch onderzoek afgesloten. De gevonden gegevens waren boven verwachting. Sporen uit een periode van 4000-14000 jaar geleden werden gevonden en een korte conclusie kan luiden: *“de vondsten en de vele vindplaatsen rond Hattemerbroek wijzen er op dat het gebied gedurende een lange periode regelmatig werd bezocht en later door de eerste boeren langdurig is bewoond. Sinds begin november, toen de opgravingen begonnen, zijn resten gevonden uit drie verschillende periodes: de late steentijd/vroege bronstijd, de midden-steentijd en de vroege steentijd. Grofweg beslaan de vondsten een periode van 12.000 tot 2000 voor Christus.*

De vuurkuilen, maar ook de vuurstenen, scherven van aardewerk, houtskool en sporen van erfafscheidingen die gevonden zijn, moeten uiteindelijk een beeld scheppen van hoe het landschap er in die verschillende periodes uitzag.

Stond, waar nu een weiland ligt, 6000 jaar v.Chr. misschien een nederzetting? En hoe zag het er in 2000 v.Chr. uit? Welke bomen groeiden er toen? Waren er waterputten?”.

Eind 2008 zal het eindrapport verschijnen en zullen we meer weten. In ieder geval waren de vondsten afgedekt met klei en veenlaagjes met daar bovenop weer zand.

Dat bewoning op deze plek heeft plaatsgevonden is niet vreemd gezien de waarschijnlijke waterstromen in dat gebied. Of het vanuit de zuid-oostelijke kant kwam of die van een meer uit het oosten komende water(en) is onduidelijk.

Tijdens werkzaamheden in 2007-08, o.a. voor de Hanzelijn, werd het industrieterrein tussen Hattemerbroek en de snelwegen A50-A28 op de kop gezet. Over vele honderden meters werden meters dikke veenlagen uitgegraven. Deze lagen kort aan de oppervlakte. Eerder was ons al bekend dat bij het bouwen van veestallen aan de Zuiderzeestraatweg dikke veenlagen aanwezig waren. Deze gegevens tonen aan dat het gebied, noordelijk van Hattem, in vroegere tijden, dus vóór de bedijking van de IJssel, een nat gebied was dat veel water moet hebben opgevangen of onder water moet hebben gestaan! Dat er dan op de hoogtes, die boven het water uitstaken, prehistorie gevonden wordt is ook niet vreemd.

Tekst uit het jubileumboekje van Hattem: *“De bakstenen van Hattem waren vroeger bekend. Ze werden o.a. geleverd voor de kerkbouw in Utrecht en Amersfoort en de Kloosters van Windesheim en Klaerwater”.* Er wordt in de tekst ook gesproken van 20.000 GROTE stenen voor de Proost van Klaerwater (Dus moeten er ook kleine stenen zijn geweest net als bij de bouw van de Camperpoort waarvoor de Zwollenaren in Deventer “kleine stenen” haalden). Deze gegevens zijn belangrijk omdat o.a. in de publicatie van ons, over het “**Klooster Windesheim-Moderne Devotie**”, kleine baksteenformaten ter sprake komen.

LANDGOEDEREN AAN OUDE WATEREN

Archeologische vondsten tonen aan dat de regio Zwolle gedurende vele duizenden jaren een aantrekkelijk woongebied was en nog is. Bovendien waterrijk want belangrijke nederzettingen kunnen slechts ontstaan aan stromend en bevaarbaar water.

Door schenking kreeg in 874 het Stift (klooster) van Essen (Ruhrgebied) de Hof Irthe ofwel "Het Iert" en "Soeslo" in haar bezit. Dit betekend dat ze al voor 874 ontstaan waren want anders kun je ze niet schenken!

Over Soeslo is [op een site](#) het volgende te lezen: "Het landgoed ligt aan de rand van het IJsseldal op enkele dekzandkoppen. Deze hoogten zijn ontstaan in de laatste ijstijd, het Würmglaciaal, door voortdurende zand- en sneeuwstormen. In de geologische recente tijden van het Holoceen (sinds 8000 jaar voor Chr.) zijn rond de dekzandopduikingen, die zich landschappelijk duidelijk manifesteren, **door de IJssel afzettingen gevormd**. Ze bestaan uit leemarme tot lemige zandgronden met een kleidek van ongeveer 30 cm dik en in het noorden van het landgoed uit zware, kalkloze rivierkleigronden".

Volgens deze gegevens moet de IJssel dus zijn invloed hebben gehad op de omgeving waar Soeslo nu te vinden is! Soeslo en de Hof van Ierthe liggen zuidoostelijk van Zwolle, onder het plaatsje Wythmen.

Producten voor deze landgoederen als graan, kippen, varkens etc. zullen veelal per schip aangevoerd zijn.

De eerste? weg van Zwolle, in 1276, liep naar de buurschap Lenthe onder Dalfsen. Zwolle mocht hier tol heffen. Of het een weg was die naar Het Iert voerde is niet bekend maar zou gezien de handelsbetrekkingen goed kunnen. We gaan er van uit dat het huidige "Soeslo" en "Het Iert" liggen op de plaats waar in de 9^e eeuw ze ook gelegen moeten hebben. Dat is namelijk, in het verlengde en **aan** de Ganzepanweg. Aan beide zijden van de Marswetering. Soeslo ten noorden en Het Iert ten zuiden daarvan.

Een verbinding van de IJssel/Vecht/Regge met Soeslo kan alleen met een oudere (zoals we die beschreven hebben) waterstroom hebben plaatsgevonden anders zou de keuze van de locatie van deze hoven het tot een bijzonder slechte gemaakt hebben. Beide landgoederen liggen in een dal met aan de bovenzijde de zandkoppen rondom Wythmen en aan de onderzijde de zandhoogtes van Hoog-Zuthem, waar de "Havezathe Zuthem" nog aanwezig is, en de hoogtes bij "Den Alerdinck", waar de Kalkwetering bovenlangs stroomt. In het brede dal van zo'n 5.5 km stromen op dit moment als grote wateren vanaf de Havezathe Zuthem richting Zwolle,: Zand- Soest- Nieuwe- Marswetering en het watertje dat direct onder Wythmen stroomt. Dat water kruist het weggetje dat naar "Sauna Swol" loopt. Het water komt vanuit het dal ten noorden van Hoonhorst en heet daar nog steeds "De Oude Vecht" en moet afkomstig zijn van een oude Vechtarm vanaf de plek waar nu de spoorlijn de Poppenallee naar Dalfsen kruist. Ook is opzij van die bedding nog "De Oude Vechtsteeg" aanwezig. In deze "waterlijn" ligt een landgoed.

"Het goet De Berch" wordt in 1483 al genoemd en ligt op een, van oost naar west aflopende, zandrug. De huidige Havezathe Den Berg is gebouwd in 1703. Waarschijnlijk dat de vroegste bewoning langs een Vechtarm heeft plaats gevonden en dat in latere tijd water van de Vecht gebruikt is om de grachten van water te voorzien? Het Vechtwater kan ook om een hoogte, die daar in de 15^e eeuw dus aanwezig was, heen gestroomd zijn en als beveiliging dienst hebben gedaan. De oost-west liggende zandrug heeft zijn vervolg richting Zwolle in Hoonhorst – Lenthe en gaat richting Wythmen—Soeslo.

De Marswetering komt vanaf een plek die voorbij het dorp Vilsteren terug te vinden is recht tegenover, nu aan de andere zijde van de Vecht, de Buurschap Varse. De problematiek van het kruispunt van Vecht-Regge en het water vanaf Drenthe wordt o.a. in het hoofdstuk "Regge" al behandeld maar in het hoofdstuk 'OMMEN' zullen wij er nogmaals op ingaan. De Marswetering is te volgen vanaf het gemaal, bij de Vilsterseweg, dat daar later pas is aangelegd. De zandwallen daar ter plaatse zijn ook van jonge datum.

Wat goed te zien is via Google Earth, zijn de doorbraken/restanten van een Vechtarm op die plaats richting de Oude Hammerweg. De Marswetering moet dan ook aangepast zijn aan de huidige situatie. Een gedeelte van het Vechtwater zal vroeger zijn weg gezocht hebben net onder de (Oude) Hammerweg-Rechteren richting Millingen-Hoonhort-Lenthe en dan naar Het Iert - Soeslo toe. Een andere waterstroom zal meer zuidelijker, waar nu het grote gasstation van de Gasunie gebouwd is onder Vilsteren, zijn weg gezocht hebben. Vandaar uit zal het richting het dal, waar in de 19^e eeuw het Overijssels kanaal gegraven is op de plaats van de 13^e eeuwse Steenwetering, gestroomd zijn. In het onderzoeksrapport van Soeslo geeft Mevr. Schut ook aan dat er een Vechtloop vanaf Dalfsen via de Marswetering geweest moet zijn. Het water, dat nu nog als "Oude Vecht" bekend is, wordt niet in het rapport behandeld. De bekende 'Vecht-kenner', Ab Goutbeek uit Dalfsen, weet zijn toehoorders elke keer weer te boeien als hij tijdens zijn lezingen het over de oude Vechtarmen heeft. Ook hij geeft op voornoemde plaatsen een oude bedding aan!

Archeologische vondsten

Tijdens verschillende A.W.N. opgravingen, 1982-84, in het weiland van de heer Mulder aan de Heinoseweg te Wythmen, bij de ingang naar "Sauna Swoll", werden scherven gevonden van inheems Romeins aardewerk- uit de Merovingische- (5^e - 8^e eeuw) en Karolingische tijd.

Nadat de opgraving in 1982 achter de rug was liep ik nog eens de stort over en vond daarin nog enkele scherven.

* Afbeelding 1

Bij alle drie scherven zijn op de breuk en aan de oppervlakte de sporen te zien, welke organisch materiaal, dat voor verschraling van de klei is gebruikt, nalaat nadat de pot gebakken is. Tevens is een enkele steenkorrel voor die verschraling gebruikt. Bij de linkerscherf is de schouder en geknikte Hals gepolijst/vernist. De datering van het waarschijnlijk uit Noord-Nederland geïmporteerde "Frankische inheems" aardewerk ligt rond de 3^e eeuw volgens de Prov. Archeoloog Verlinde.

In zijn voortuin, Heinoseweg 36, heeft dhr. Kok in 1970 bij het aanleggen van een waterpomp, een Karolingisch potje gevonden op een meter onder het maaiveld! Een latere opgraving leverde geen gegevens op!

Aan de andere zijde van de Heinoseweg heeft de Archeologische dienst van Zwolle later nog Bronstijd gevonden.

De heren Goutbeek en Hamming geven in 1982 al aan dat er een oude loop van de Vecht moet hebben gestroomd en dat deze een

voortzetting had in het gebied waar de [Ceintuurbaan](#) is aangelegd. Zij geven echter aan dat die Vecht"arm" 200 jaar na Christus dichtgeslibd zou zijn terwijl ik in de bedding bij de Ceintuurbaan uit de klei en veenlagen scherven uit de 14^e-15^e eeuw haalde!!

Andere auteurs, die o.a. het in Wythmen gevonden inheems Romeins beschrijven, Westerheem XXX 111-6-1984, zien de Vechtstroom veel later dichtslibben dan Goudbeek en Hamming omdat er veel Merovingische scherven in Wythmen gevonden waren. (Dus hoe jonger de gevonden scherven zijn hoe later de bedding buiten gebruik is geraakt!) Dus de vondst van die 14^e-15^e eeuwse scherven door mij betekent dat wij de conclusie mogen trekken dat het water nog open heeft gelegen in die tijd.) Moeten we dat water als de Westerveldsche Aa zien? Op de kadastrakaart van 1832 wordt dat water als 'Riviertje de Aa' ingetekend!! In 'Plattegrond van Zwolle' meer hier over.

* Afbeelding 2.

De foto is genomen vlakbij de Heinoseweg waar het weiland afloopt richting de huidige sloot. Bij pijl een laag veen die op een zandkopje lag. Verderop in de sloot werd nog een bedding gevonden (afb. 4) waar ook de dikke laag veen nog aanwezig was. Onder dat veen werd een kogelpotscherf gevonden.

Beelden 2-4 zijn gemaakt in 1992 toen de sloot langs de weg naar "Sauna Swoll" verbreedt en verdiept werd. In de bodem en wanden van de sloot werden verstoringen aangetroffen van klei en veen.

In 1992, dus na het verschijnen van het ZAD, heb ik, samen met G. Schunselaar en Jens van Stralen, onderzoek gedaan in de sloot die langs de weg ligt naar Sauna Swol. (Haaks op de Heinoseweg) De sloot langs die weg werd breder gemaakt en verdiept. Kort na het graven stond er nog geen water in de sloot. Na een paar dagen veranderde dat en konden, door het stijgende grondwater, geen waarnemingen meer gedaan worden. Boven de oude bedding, die te zien was in de drooggelegde sloot bleken er in de zandlaag, die het veen (30 cm dik) bedekte een aantal scherven te zitten uit de Karolingische tijd. In en onder het veen werden kogelpotscherven aangetroffen. De kogelpotscherf die onder het veen vandaan kwam is 1 cm dik en was met organisch en kwarts gemagerd. Een datering is moeilijk te geven maar gezien de Karolingische scherven uit de boven liggende zandlaag moet de kogelpotscherf dus ouder zijn. In verschillende verstoringen vonden wij vrij grove kogelpotscherven, vuursteen en ijzerslakken. Tevens werden, volgens ons, 7 cm lange tanden van dieren gevonden. Van de verschillende lagen zijn monsters genomen.

* Afbeelding 3-4. Samen met Herman Kamphuis werd de overstoven bedding nogmaals bekeken. Op de achtergrond van afb. 3 is de Heinoseweg te zien. Waarschijnlijk liep de bedding richting Wythmen. In de wanden van de sloot waren verschillende opduikende zandverhogingen te zien. **Waarschuwing:** Het veen, en de oude woonlagen, die op 60-90 cm beneden het maaiveld aanwezig zijn, kunnen door diepploegen vernietigd worden.

Omdat wij van mening waren/zijn, en dat ook naar buiten gebracht hebben, dat veen, klei en zandlagen vaak veel jonger zijn dan dat altijd aangenomen wordt, werd dat door deze vondsten alleen nog maar weer eens bevestigd. Op de dagen dat de vondsten gedaan werden was er ook interesse van een bodemdeskundige. Ik beantwoordde zijn vraag "of er al iets gevonden was" met; "dat ik scherven gevonden had onder en boven de veenlaag". De persoon was snel vertrokken!

Tijdens het archeologisch onderzoek in Ittersum-zuid, door de archeologische dienst van Zwolle, werden resten uit de Bronstijd ook onder veen gevonden. Bij verschillende opgravingen heb ik onder veenlagen o.a. 12^e - 13^e eeuwse materiaal vandaan gehaald. Ook in de binnenstad van Zwolle! Eens te meer het bewijs dat oude aannames, dat veen *altijd* veel ouder zou zijn, naar het rijk der fabelen verwezen kan worden. Natuurlijk zijn er verschillende soorten veen en stammen die uit verschillende tijdsperiodes maar het gaat ons er om dat wij waterstromen ontdekt hebben op plaatsen waar het niet voor mogelijk gehouden werd.

Het veen tussen de Heinoseweg en Soeslo heeft zich pas laat gevormd. Eerst kunnen er in de Romeinse periode verschillende watertjes door dat dal gestroomd hebben, maar in andere tijden zal het dal zoveel water ontvangen hebben, dat de bewoners zich teruggetrokken hebben op de hoogtes aan de zijde van de Heinoseweg en op Soeslo. De waterplanten hebben er voor gezorgd dat de bewijzen hiervoor bedekt werden.

Even een vondstvermelding:

al jaren verbaasde ik mij er over dat sinds de aanstelling van stadsarcheoloog Clevis werkzaamheden in o.a. het buitengebied niet bezocht werden. Daarom dat ik zelf dan maar ging kijken als er ergens grondwerkzaamheden plaatsvonden. Je weet maar nooit of er iets interessants te zien is. Niet dan?

Op 25/26 februari 1992 deed ik samen met Gerard Schunselaar een onderzoek in een bouwput aan de Woestijnenweg 19 te Wythmen. (Afb. 5) Omdat de aannemer al begonnen was met het uitgraven kon alleen een kort onderzoek plaatsvinden. Wij hebben de volgende gegevens genoteerd van nr. 19: Er werd in het paalgat? (P) een tiental! fragmenten van vrij grof kogelpot materiaal gevonden. De bodem van de bouwput lag op ± 44 cm plus NAP. Een 2.5 cm dikke humuslaag, die bovenop een loodzandlaagje lag van 9 cm dikte, lag op ± 95 cm plus. Hier is een monster van genomen. De linkerzijde van de bouwput, vanaf de wegwand, (waar het hekwerk ligt) bevatte geen podsollaag meer maar bestond uit het lichtere (stuif)zand.

Scherven (vrij grof kogelpotmateriaal, vuursteen en kwartsstenen) werden gevonden direct boven en in de humuslaag. (Afb.8) Op afbeelding 6 is nog net op de achtergrond, naast het schuurtje met de rode pannen, een glimp van de Heinoseweg te zien.

We vonden op 3 april 1992 in de bouwput van Nr. 17 kleilaagjes aan de zijde van de Heinoseweg.

Bij het leggen van buizen voor water en gas, richting Veldhoekweg, konden we constateren dat de bovenkant van de zandkop daar opliep richting de dorpskern. Op de zandkop lag een dun kleilaagje en daarbovenop een laag opgebrachte grond waarin veel materiaal uit de 14^e-15^e eeuw.

Afbeelding 5-6.

Mijn auto staat op de Woestijnenweg. (Waar zou die naam van afgeleid zijn?) Vreemd was dat bij de burens, op nr.21, bij de bouw van de (achterzijde)schuur (pijl op afbeelding 6) de vaste grond pas op 2 meter diepte aanwezig was. Aan de andere zijde van de Woestijnenweg waren bij de bouw dezelfde problemen.

* Afbeelding 7. Humuslaag op ± 95 cm plus

* Afbeelding 8.

Scherven die uit de humuslaag kwamen. Niet duidelijk te zien op de foto zijn de nagelafdrukken bij de roze stippen. Deze komen overeen met de vondsten die ik samen met AWN-leden gedaan heb op 20 maart 1984 bij de Middelweg in Zwolle. Ik had toen de eerste IJzertijdbewoning in de gemeente Zwolle gevonden. Daar werd een datering aangegeven door de Provinciale archeoloog Verlinde, van enkele eeuwen voor de jaartelling.

Gezien de aflopende lagen en de opgebrachte grond vermoeden wij dat de "Strampesch", zoals de plek genoemd wordt, kunstmatig opgehoogd is. Waarom? We denken dat er problemen met het water zijn geweest en dat de ophogingslaag dat water moest tegenhouden. Waarom anders de aanwezigheid van de kleilaag? In een droge periode zal het zand voor verstopping van de waterstroom gezorgd hebben? In de bouwput van Nr. 17 waren ook nog drie paalgaten (op rij) te zien waar uit de ene een drietal scherven kwam (Paffraht-Pingsdorf en kogelpot) en in de ander was nog een gedeelte van hout aanwezig! Jammer genoeg zijn er geen foto's van de bouwput omdat het fototoestel weigerde!! Ook hier waren wij te laat omdat de aannemer geen belang had bij onderzoek en de bouwput al gegraven had.

Toch nog avonds stiekem de paalgaten leeg gehaald 😊 Van de verschillende zandlagen zijn monsters genomen.

De Woestijnenweg ligt parallel aan de andere zijde van de Heinoseweg/Soeslo.

Blijkbaar is ons onderzoek daar ter plekke niet aan de aandacht ontsnapt van de Stadsarcheoloog want in de Zwolse Courant van 30 mei 1999 kon ik lezen dat Clevis een onderzoek ingesteld had bij de Woestijnenweg i.v.m. de voorbereiding voor een nieuwbouwproject. "Er werden sporen aangetroffen van gebouwen uit de 10^e tot de 12^e eeuw. De buurschap Wythmen zou op een hoge dekzandrug liggen waar de bewoners zich bij wateroverlast veilig wisten". Dus Clevis heeft eindelijk in de gaten gekregen dat er ergens wateroverlast geweest moet zijn maar blijkbaar weet hij niet hoe hij dat verklaren moet! Ik hoop dat hij WW2 eens door gaat lezen.

We gaan weer verder:

Samengevat komt het er op neer dat vanaf de Ommer-Vechtkant in een ver verleden water naar Wythmen moet hebben gestroomd, langs de verschillende opduikende zandruggen zijn weg gezocht heeft, o.a. naar het dal waar de landgoederen Soeslo en Het Ierthe lagen. Tevens zal dat dal vanuit de kant van Bathmen-Holten water ontvangen hebben van verschillende beken die vanuit de Achterhoek-Duitsland kwamen. Een gedeelte van het water dat in het dal terecht kwam moet naar de IJssel gestroomd zijn, op de plaats waar later de IJsselcentrale is gebouwd, gezien de 0.3 m + NAP daar ter plekke. Er is duidelijk in de NAP hoogtes een laagte te zien die vanaf het besproken dal naar de IJssel te volgen is. De uitmonding in de IJssel is te zien op oude kaarten waar de waterlopen te zien zijn. Toen de IJsselcentrale gebouwd werd *zijn de restanten van de kolken aangepast* en gebruikt om het koelwater in te lozen.

Vanaf de 12^e-13^e eeuw zijn de eerste grote dijken aangelegd van de IJssel. Deze dijken blokkeerden de waterlopen vanaf de oostkant naar de IJssel, en vanaf dat moment moeten de verschillende weteringen gegraven zijn om het water noordelijker af te voeren richting Zwolle.

We willen er op attenderen dat de uitmonding die wij bij de IJsselcentrale zien aan de overzijde een vervolg moet hebben gehad en van invloed zal zijn geweest op de ontstaansgeschiedenis van de stad Hattem, en zijn omgeving, waar we al eerder in de tekst uitleg over gegeven hebben.

(Soes)lo is een oude waternaam en die naam zal gegeven zijn aan het landgoed. Lo is een verklaring voor bos. Is het landgoed vroeger groter geweest? Zijn er stukken land weggespoeld? Dat het watergebied zich nog noordelijker uitgestrekt kan hebben blijkt uit de vondst van veenlagen die tevoorschijn kwamen bij de bouw van een grote veestal aan de Ganzepanweg maar waarschijnlijker is het dat rondom Soeslo verschillende wateren gestroomd zullen hebben. Het huis Soeslo ligt nu ongeveer 2.1 km van de huidige Soeswetering af! Het lert maar liefst 2,5 km. We hebben al vermeld dat de Soeswetering opzij van Deventer, op de plek waar de Oude Schipbeek zijn bedding had, nu nog een 5-tal beddingen heeft. Onze mening is dan ook dat waar de Soeswetering zijn vijf beddingen heeft dit van oudsher een groot stroomgebied moet zijn geweest dat misschien onder Deventer als een tweede IJsseltak gezien werd en misschien wel van meer invloed is geweest m.b.t. wateroverlast dan de bedding waar de IJssel nu in stroomt. Het water zal waarschijnlijk eerst de Soes(t) geheten hebben en pas later, nadat de vele weteringen gegraven werden, Soeswetering genoemd zijn. De loop van die Soest (wetering) hebben wij al eerder beschreven en zal later in de omgeving van de Sekdoornpolder bij Zwolle samen gevloeid zijn met het water dat vanaf de Ommer-(Vecht)kant kwam en dan verder via het gebied van "De Wezenlanden" naar de stad. Of er daar weer een splitsing heeft plaatsgevonden en waar dan de naam van Aa en Soest vandaan komt? Niet ondenkbaar is dat de waterstroom, waar V/d Berg en V/d Schrier hem pas in de 14^e eeuw zien, op de plaats heeft gestroomd (gezien de uitleg bij afbeelding 10 over de stroomrug) waar later de Thorbeckegracht te vinden is. Na doorstroming van Zwolle vloeide dit water samen met het water dat, links, vanaf de Kamperpoort kwam. Op dat punt ontstond dan de naam Zwarte Water? Kunnen wij dan de naam "Zwarte Water" verklaren door wat V/d Berg en V/d Schrier vermelden over de Nije graven (zie uitleg bij afb.10), namelijk: "*om het bruine eutrofe water uit de veenontginningsgebieden buiten de grachten te houden*"? Volgens de tekst op Wikipedia heeft de naam Zwarte Water (naar alle waarschijnlijkheid) niets met de kleur zwart te maken, maar met **zwet** wat *grens* betekent. Maar ja, "weet" Wikipedia de achtergronden over het gebied waar het Zwarte Water stroomt? Is het toch een grens? Later komen we daar op terug.

Ten noorden van Laag-Zuthem en voorbij het gemaal 'Lange Slag', ligt aan de Nieuwewetering het Linterzijk. Daar is de Marswetering nu naar toe geleid. Het water rondom Soeslo wordt aan de bovenzijde afgevoerd door het water dat wij als Oude Vecht al aangegeven hadden maar voorbij Soeslo richting Zwolle de naam van Zalnéschewetering en nog weer later Herfterwetering gekregen heeft! Deze wetering stroomt aan de andere zijde van de "Oude Weg" (stouwdijk?) onder de Heinoseweg door, richting de huidige Wythemerplas-Kuyerhuislaan. (Die Kuyerhuislaan was eerder bekend als de Watersteeg en daarvoor als Nieuwe Dijk en wij vermoeden dan ook dat die weg in beginsel is aangelegd als een stouwdijk. De door ons als Stouwdijk aangegeven wegen liggen meestal haaks op een oude bedding. Stouwdijken hoeven niet altijd haaks op een oude waterstroom te liggen om het water tegen te houden of te leiden. De dijk kan namelijk ook naar een bepaalde richting aangelegd zijn waar de inwoners het water naar toe wilden leiden.

Op de plaats waar de Kuyerhuislaan de *Westerveldsche Aa* kruist, zijn tijdens de omlegging daarvan, tientallen koperen duiten gevonden door Joop Bredewold. Als oudste: Huizen 1609-1629 en als jongste een Overijsselse duit van 1753. Is daar een tol over het water aanwezig geweest?

Het water, *Westerveldsche Aa*, stroomt in een oud geuldal (de door ons al vermelde oude Vechtarm die nog in de 14^e-15^e eeuw open moet hebben gelegen) dat te zien is op een Geologische kaart van Stiboka. Het moet in de omgeving van Urbana een verbinding gehad hebben met de Soeswetering gezien onze uitleg in het ZAD en in de voorgaande tekst.

De *Westerveldsche Aa* is nog steeds te volgen en stroomt, met zijn vele verleggingen door de nieuwbouw, opzij van de Kuyerhuislaan-Isalaklinieken-Stadion-Vrolijkheid, naar de Aa-landen en dan richting het punt waar vroeger het Zwarte Water en de Vecht samenkwamen aan de noordzijde van Zwolle. Ter hoogte en in de Wijde Aa zijn tijdens werkzaamheden voor de nieuwbouw van de Aalanden-noord prehistorische botten gevonden. De *Westerveldsche Aa* moet in vroegere tijden, als Vechtarm, recht door gestroomd hebben richting "*Kolk Noord*". Pas veel later, toen het "*Gemaal Westerveld*" aangelegd werd zal de *Westerveldsche Aa* zijn afbuiging die kant opgekregen hebben. Tijdens het diepploegen van de weilanden, richting "*Kolk Noord*", kon waargenomen worden dat er een waterloop aanwezig moet zijn geweest. Ook de huidige situatie, waar de Brinkhoekweg naar beneden loopt, geven daar aanwijzingen voor. Verder kunnen we nog melden dat waar nu de Vecht in het Zwarte Water stroomt dit pas ontstaan is nadat er in het verleden een omlegging, door Rijkswaterstaat, heeft plaatsgevonden. De Vecht heeft namelijk eerst noordelijker gestroomd en waarschijnlijk zal er ook een tak aan de rechterzijde van Genne zijn weg gezocht hebben. Bekijkt u dat maar eens via Google Earth of neem de fiets en laat uw blik dwalen over de oude perceellijnen die aan die zijde van Genne-Hasselt te zien zijn.

Oostelijk van dat oude geuldal bij de Ceintuurbaan, waar nu dan de *Westerveldsche Aa* in stroomt, ligt op de zandhoogtes bij de Herfterlaan de buitenschool "*De Ambelt*". In de laagte tussen de Ambelt en de Vecht stroomt een water richting Berkum ((Nieuwe)-Vecht) naar de sluis "*De Verlaten*" en heet ook de Marswetering! Dit om het ons wat makkelijker te maken © U ziet dat het erg moeilijk is om vanuit schriftelijke bronnen plaatsbepalingen te doen.

Even om uw geheugen aan het werk te zetten: opzij van de Ambelt ligt de Sorghvlietweg waar wij in "Voorwoord" bij afb. 6 al de uitleg deden dat daar het gebied, dat wij nu als de zandhoogtes aangeven, overstoven moet zijn gezien de gevonden veenlagen. Ook de aanvulling van 2010-2011, bij die tekst, over de twee nieuw gebouwde huizen in het witte zand, zijn interessant om eens terug te lezen.

Maar als we nu al het voorgaande eens op een rij zetten zitten we met de vraag: wat was nu IJssel of wat was nu Vechtwater? Of kunnen we zeggen dat het water dat Zwolle passeerde een mix was van de beken uit de Achterhoek- water van de Vecht en water van de IJssel? Gezien onze uitleg hiervoor lijkt dat voor de hand te liggen. Waar alles weer te samen kwam en of er weer splittingsen geweest moeten zijn is erg moeilijk aan te geven. In ieder geval zijn we zover gekomen dat wat de één als een IJsseltak ziet, de ander het als een oude Vechtarm ziet. De Regge heeft door zijn waterafvoer, vanaf de Achterhoek naar de omgeving van Bathmen, er mede voor gezorgd dat een Soes(t) van water werd voorzien. Onder Deventer kan deze Soest water ontvangen hebben van de IJssel en stroomafwaarts richting het IJsseldal kan daar weer het water bijgekomen zijn uit de verschillende Vecht- Reggearmen die weer water ontvingen vanaf de Drents-Duitse kant.

Rond 1200 was er in ieder geval een verbinding tussen het Rijnland en de Noordzee. Aan de monding van een IJsseltak ontstond Kampen doordat kooplieden zich daar vestigden. In de overgebleven archiefstukken wordt Kampen pas in 1227 voor het eerst genoemd **maar volgens andere bronnen moet er omstreeks 1150 al houten behuizing gestaan hebben**. Waarschijnlijk waren het immigranten uit de Rijnstreek.

We zien dat Zwolse handelaren al omstreeks 1150 aanwezig waren in het Zwin bij Brugge en daar handel dreven in wol. In 1250 passeren ze op een handelsreis over de Rijn de tol bij Lobith. De handelaren zullen stroomopwaarts via het IJsseldal gegaan zijn tenzij ze via het Zwarte Water en de Zuiderzee een andere weg gekozen hebben.

Even aannemelijk is dat in een vroegere periode, 9^e eeuw, de import van het Duitse Karolingisch materiaal naar Zwolle ook via dat IJsseldal kan hebben gelopen. Als vanuit Duitsland het water via Twente/Achterhoek in het IJsseldal kon stromen moet er nog heel lange tijd een verbinding geweest zijn die open lag. Op de een of andere manier moet Almelo daar later een rol in gespeeld hebben want het is niet voor niets een overslagstad geworden.

Bekend is dat het graan voor Zwolle uit de omgeving van Bentheim kwam en dat daar al in de Middeleeuwen met de "Swolser Maet" (af)gemeten werd. Het graan werd via Almelo afgevoerd naar Zwolle.

Ook dit gegeven kan inzicht geven in de waterproblematiek want als er rondom Zwolle zoveel natte gronden liggen is landbouw niet aan te bevelen. De omgeving van Bentheim werd ook wel de graanschuur van Zwolle genoemd.

De Overijsselse Vecht stroomde oorspronkelijk via verschillende beddingen over een breed gebied o.a. naar de Sekdoornpolder ten zuiden van Zwolle. In de Sekdoornpolder vinden we Vechtafzettingen onder IJsselafzettingen. Later zal de hoofdstroom vanaf Ommen naar Dalfsen zich meer noordwaarts verplaatst hebben. Frappant is dat de lijn van de huidige Vecht zo'n beetje overeen komt tot waar het landijs in de **De Elsterien-IJstijd** gekomen zou zijn.

Natuurlijk zullen er meerdere "randen" geweest zijn waar het ijs gelegen heeft. (Oude beddingen rechts van de Vecht.) Gezien de vondst van Vechtklei onder IJsselklei kun je stellen dat het water dat vanaf de Drents-Duitse kant kwam Zwolle eerder bereikt heeft dan het water dat vanaf de IJssel zijn klei afzette. Kan dit inhouden dat Zwolle vroeger meer te doen had met de Vecht dan met de IJssel? Geeft dat ook aan dat de waterstromen vanaf de oostkant voor die kleiafzetting gezorgd hebben?

* Afbeelding 9.

Er zijn auteurs die beweren dat Zwolle weinig van doen had met de Vecht. Typisch is dan wel dat op deze kaart van 1730 het huidige Almeloekanaal en de Thorbeckegracht als "Riviere De Vechte" wordt aangegeven. (Heb ik met roze aangegeven!) Onderin de tekst " Stad van Zwol aan de revire de Vecht met sijne fortificati en situasion so als het in den jaar.1730."

Let ook eens op de strak aangelegde Rhijnvis Feithlaan, Bagijnensingel en de Turfmarkt linksboven in de kaart. Gaf ik eerder al niet aan dat begin 18^e eeuw er een kanalisatie van de Nieuwe Vecht moet hebben plaatsgevonden?! Vergelijken wij de kaart uit 1545, van Jacob van Deventer, met de kadasterkaart van 1820 dan zien we dat de Thorbeckegracht toen veel breder was. V/d Schrier en V/d Berg beweren dat de Thorbeckegracht geen natuurlijke oorsprong zou hebben. Verschillende aannames passeren in

hun teksten maar enkele willen wij u niet onthouden: "de bodemkaart laat zien dat bij het ontstaan van Zwolle alleen het overstromingswater de waterscheiding Harculo-Heino kon passeren".

Of deze: "dat de Kleine Aa en de Thorbeckegracht gegraven zijn blijkt uit een oorkonde uit 1351, waarin zij respectievelijk Olde graven en Nije Graven worden genoemd".

Ze vervolgen later met: "Wij nemen aan dat de Zwolse Nije graven nodig werd door het graven van de Sallandse nieuwe wetering en dat ze allebei tegen het midden van de 14^e eeuw zijn aangelegd".

Hun conclusie over het fenomeen van de Nije Graven, die ZIJ dus als Thorbeckegracht aanmerken: *“Mogelijk is de Nije graven gescheiden gehouden van de andere wateren om het bruine eutrofe water uit de veenontginningsgebieden buiten de grachten te houden, die gevoed werden door het heldere water van de Zandwetering. De bestaande verbinding met de (Grote) Aa moet dan bij de aanleg verbroken zijn. Van een Soeswetering was toen nog geen sprake”*.

Onze opmerkingen.

Ten eerste: in hun artikel wordt steeds verwezen naar de bodemkaart uit 1969 van Stiboka. Deze kaart hebben wij afgebeeld (afb.12) in ons hoofdstuk “Voorwoord” en hebben daar uitgelegd dat de kaart niet kloppend is. Ook in het ZAD is dat te lezen! Ten tweede: Dat de Nije Graven de Thorbeckegracht zou zijn concluderen zij en als bewijs daarvoor wordt verwezen naar een oorkonde waarin te lezen is dat er een Olde en Nije Graven waren. Tja!

Dat de Thorbeckegracht ook gegraven is baseren zij op een uitspraak van stadsarcheoloog Clevis die aangaf dat de Kleine Aa gegraven zou zijn. Waarop baseert de stadsarcheoloog deze uitspraak? Welk gedeelte meneer de stadsarcheoloog heeft u onderzocht? Als u alleen het gedeelte onderzocht heeft in het gebied waar na de annexatie van Dieze de Stad Zwolle zich vergroot heeft, mag u natuurlijk nooit de conclusie trekken dat de **hele** Kleine Aa gegraven is! V/d Berg en V/d Schrier hebben zich door de uitspraak van Clevis laten verleiden om dan de Thorbeckegracht ook als een gegraven bedding te zien! Wij vinden de verschillende vaststellingen van de auteurs erg discutabel.

Dat de Kleine Aa al vroeg een gracht van de stad Zwolle was en waar die stroomde kunt u lezen in ‘[Onderzoek-Methodes](#)’ en ‘[Puzzelstukjes](#)’.

Als aanvulling nog het volgende:

Op een bepaald moment gingen mensen zich vestigen aan de oever van een watertje. (Een tak van een meanderend geheel?) Een ander gezelschap zocht de andere oeverkant op en het water werd als een afscheiding gezien. Langzamerhand ontstond aan beide zijden van het water een leefgemeenschap. Men noemde die Buurschappen. Laten we even aannemen, Zwolle en Dieze. De één wat machtiger dan de ander. Doordat er steeds meer mensen kwamen te wonen moesten er regels opgesteld worden. Het begin van een Marke. Door omstandigheden werd de één; ‘Stadt Zwolle’, en de ander bleef als ‘Marke Diese’ bestaan. Er was in het begin geen reden om het watertje te verbreden want in die tijd van vestiging stroomde het rustig door het landschap. Zelfs zal het zo geweest zijn dat, o.a. in de droge periode van de 9e -10e eeuw, de bedding geen water meer ontving en haast droog kwam te liggen. De bedding was nauwelijks meer een bedding te noemen? De oevers werden ingetrapt als men water ging halen. Zand blokkeerde het water. Dat bracht de mensen op het idee om een dam in de bedding te maken zodat het weinige water opgevangen werd en er een poel ontstond.

Pas toen het water begon te stijgen kwamen er problemen en probeerde men die op te lossen door de oude bedding uit te diepen en te verbreden. Die oude bedding is dus vergraven!

Als “Stadt” mocht je een gracht graven om je te beschermen en zo werd het water geleid naar plaatsen waar het de stad uitkwam. Het water was nu een bondgenoot en vulde de aanwezige geulen en laagtes die eerder nauwelijks water bevatte. Zo ontstonden een soort van afscheidingen (grenzen) in woongebieden. Toen de stad steeds voller werd moest er uitbreiding plaatsvinden en werd grond van de ‘Marke Diese’ geannexeerd. Op de plaats waar al een watertje stroomde werd deze vergraven tot een “Nye Gragte”. Waar geen water aanwezig was kan in een laagte van het terrein een totaal nieuwe bedding gegraven zijn. Of dat bij Zwolle het geval geweest is betwijfelen we. Gezien de vele verstoringen die we in de ondergrond van de stad gevonden hebben moeten er voldoende watertjes aanwezig geweest zijn die er voor gezorgd hebben dat de stad zijn uitbreiding van grachten op plaatsen kon doen waar zo weinig mogelijk gegraven hoefde te worden. De oude grachten werden vaak gedempt en werden later als straat gebruikt. Deze uitleg om u een beeld te geven waar een archeoloog rekening mee dient te houden. Een oud watertje kan een vroegere grens geweest zijn maar als het vergraven wordt als gracht dan is het wel een gegraven gracht maar je mag dan niet vergeten dat er eerder op die plaats al een watertje stroomde. Tijdens onderzoek van zo’n gracht zul je daarom weinig van zo’n oud (vergraven) watertje terug vinden. Met je conclusie dat een bepaald water gegraven zou zijn suggereer je dat er voor die tijd geen oudere bedding aanwezig was.

Dit is wat wij steeds weer willen benadrukken maar blijkbaar geloven anderen hier niet in of hebben ze weinig praktische kijk op de zaken? Natuurlijk zijn er geulen gegraven op plaatsen waar nog geen oude bedding aanwezig was maar men zal de laagte in het terrein daarvoor gebruikt hebben. Zoiets is een speciaal gegraven bedding maar nogmaals; “er moet rekening mee gehouden worden dat er ook andere mogelijkheden zijn”.

Doordat het water steeds maar bleef stijgen zocht men andere oplossingen en werd besloten om extra geulen te graven om het water sneller weg te laten stromen uit gebieden die vroeger totaal geen last hadden van overstromingen maar door het steeds maar stijgende water regelmatig onder water kwam te staan. Zo moeten de weteringen gezien worden maar ook daar kan er gebruik gemaakt zijn van al van oudsher aanwezige geulen in het landschap. Men hoefde die alleen maar te verbreden en een dijk langs te leggen.

Wat gegevens van ons:

Tussen de huizen van de Thorbeckegracht en de huizen die aan de Menno van Coehoornsingel staan ligt volgens de boorrapporten van de gemeente Zwolle een zandrug. Deze zandrug kan een stroomrug geweest zijn van een water dat vóór/tijdens het ontstaan van ‘Stadt Zwolle’ de Soes/(Grote) Aa genoemd is. Tevens zal die waterstroom het water opgevangen hebben dat er opzij in kwam stromen en dat vanaf de Berkumkant kwam. Deze oude Vechtarm wordt nu de Nieuwe Vecht genoemd en hebben wij in het ZAD al behandeld en in een [apart artikel](#). V/d Berg en V/d Schrier willen deze Oude Vechtarm pas aan het eind van de 15^e eeuw zien ontstaan maar waar dat op gebaseerd is kunnen we nergens ontdekken. (Wij hebben nog wel een aantal gegevens die in “[Puzzelstukjes](#)” behandeld gaan worden.) We willen er nogmaals op wijzen dat beide auteurs en velen met hen, in hun onderzoeken niet de gegevens betrekken die wij ontdekt hebben en al helemaal geen rekening houden met waterstromen die van voor 1200 vanuit het oosten naar o.a. Zwolle toe hebben gestroomd.

Verder hebben wij nog in de maandrekeningen van 1406 het volgende gevonden: "nije gragte gegraven en daarboven Holterbroek". Welke Nije Gragte daar weer mee bedoeld wordt?

Verder hebben wij nog een gegeven gevonden in de maandrekeningen van 1406: "Er zou een Nije Gragte gegraven zijn waar aan de overzijde Holtenbroek gelegen was". In ‘[Dieze Dossier](#)’ misschien de oplossing?

[We gaan weer verder met onze tekst van voor de kaartuitleg van afb. 9.](#)

In hoeverre IJsselklei van Vechtklei onderscheiden kan worden met (ver)oude(rde) gegevens is ons niet goed duidelijk en als we dan ook nog de afzettingen van de Regge meenemen zal dat alleen maar meer vragen oproepen dan antwoorden geven. In verschillende publicaties is bijvoorbeeld te lezen dat de IJssel kalkrijke klei heeft afgezet terwijl in andere publicaties dat weer ontkend wordt!!! Komt die verwarring dan voort uit het gegeven dat wij steeds proberen door te geven dat er aldoor wisselende wateren, en in verschillende tijden, de gronden rondom en in Zwolle bevoeid hebben? Ook de verzuring van het water door het veen zal een rol gespeeld hebben zoals we eerder al uitgelegd hebben. In de "klei-discussie" is daar nooit iets over geschreven!!

Goutbeek en Hamming geven in hun artikel aan dat er een oude Vechtbedding geweest moet zijn vanaf Dalfsen –Hoonhorst–Wythmen. Wij zijn het daar mee eens en hebben bewezen in het ZAD dat die waterloop in de 15^e eeuw nog open lag en niet verzand rond de jaartelling zoals bovenstaande auteurs aannemen. (Zie ook uitleg in tekst boven afbeelding 2.)

Wij willen daar nog bij aanvullen dat er vanaf Zuidwolde richting Ommen en Coevorden-Ommen, in een heel oud geulenstelsel, water zuidelijker stroomde en ook via een geulenstelsel naar waar nu de IJssel bij Zwolle stroomt. Onderweg de Sekdoornpolder passerend! Ook daar zijn in het veld nog de restanten van te zien. Wij refereren naar het kaartje dat J. van Baren heeft gemaakt en welke wij in het hoofdstuk "*IJsseldal*" hebben laten zien. Ook heeft Van Baren met een stippellijn zijn vermoedens over oude beddingen van de Vecht aangegeven. Een oude bedding ter hoogte van Gramsbergen die rechts van de huidige Vechtloop het water vervoerde vanuit Duitsland richting Radewijk-Bruchterveld-Beerzerveld en die achter het landgoed Eerde bij Ommen doorliep richting Hoonhorst. Voor meer informatie over De Vecht rondom Ommen zie de [aparte publicatie](#) over dat gebied.

Voor velen zal dit verhaal moeilijk te volgen zijn maar we gaan er van uit dat toen het IJsseldal de vele waterstromen vanaf o.a. de Drents-Duitse kant te verwerken kreeg er diepe geulen moeten zijn ontstaan. [De Regge](#) moet later weer een gedeelte van zijn oude bedding in gebruik genomen hebben. Mede daardoor die natuurlijk aandoende dijken op sommige plaatsen.

Het water dat dus in vroegere tijden via Wythmen en het Overijsselse dalgebied naar de Sekdoornpolder stroomde moet voor veel problemen hebben gezorgd in het gebied waar later de stad Zwolle is ontstaan. In het voorgaande is de nadruk een beetje komen te liggen op het feit dat het meeste water vanaf de zuid-zuid-oostkant kwam. Wij willen daar nog aan toevoegen dat water vanaf de Drentse kant niet alleen achter Emmen vandaan kwam maar dat er vele wateren zijn geweest die voor de afvoer gezorgd hebben richting het huidige IJsselmeer. We hebben wat namen op een rijtje gezet. Het Drost- en Meppelerdiep-Wannepe- en Steenwijker Aa-Tjonger, Linde en Mockebeke etc..Tevens kunnen wij er nog aan toevoegen De Reest. Deze waterstroom was in zijn oude tijden vele kilometers breed maar nu niet meer dan een sloot in het landschap waar hij de grens markeert tussen Drenthe en Overijssel. Het zuidelijke deel van die oude Reest zal (overtollig) water afgevoeid hebben richting Zwolle gezien de laagtes in het land. Vanaf de Balkbrug- Nieuwleusen kant kon het water door de onderbrekingen in de zandruggen zijn water kwijt. In de weilanden is dit nog goed te zien. Vanuit die oude tijd zou het water dan in het (Vecht) IJsseldal terecht zijn gekomen waar nu nog de uitstulpingen van de Vecht te zien zijn bij de Hessenweg. Ook kan er een uitmonding? geweest zijn in het verlengde van het later aangelegde kanaal vanaf de Lichtmis naar Berkum. De kolken aan de overzijde van Berkum worden al aangegeven op oude kaarten en hebben dus niets te maken met de kolk die gebruikt is om zand te verkrijgen voor de A28! Niet ondenkbaar dat die waterstroom zich doorgezet heeft aan de andere zijde van de Vecht gezien de laagtes - beddingen en de gevonden klei- en veenlagen in het gebied Herfte-Kuyterhuislaan en de verbinding bij Urbana-Marsweg-Sekdoornpolder en niet te vergeten het gebied bij Wythmen.

Zouden we dan helemaal aan een steeds verder westelijke oude waterstroombedding denken dan komt de onder het landgoed Zandhove gevonden bedding in beeld en zijn we bijna weer bij de IJsselcentrale uitmonding met aan de overzijde Hattem en de weg is vrij naar (de oostzijde?) het vroegere Flevomeer. We hebben eerder al aangegeven dat wij niet de enigen zijn die de problematiek van de uit het oosten komende waterstromen bekijken. Alleen kunnen wij zeggen dat we dat met meer gegevens onderbouwen.

Er moeten meerdere rivierarmen rond en door Zwolle gelopen hebben vanaf het IJsseldal. We denken daarbij aan een tak als voorloper van de Soeswetering die verbinding had met de Westerveldsche Aa en ook van de Nieuwewetering naar de Grote Aa toe. Vervolgens een arm, die zich bij Zwolle aan het begin van Zwolle-Zuid weer splitste. Langs al die verschillende waterstromen kan bewoning plaatsgevonden hebben.

Tot besluit van dit hoofdstuk nog een aantal (korte) locatiegegevens. De locaties heb ik bezocht NA het verschijnen van het ZAD in 1989-1990. De gegevens komen uit het gebied Zwolle-Wythmen:

Langs de Heinoseweg, ter hoogte waar vroeger de Stevin zijn locatie had en waar nu de ingang van de Wythemerplas is (Zalneweg), werd in het dijkje en in de sloot kogelpotmateriaal gevonden.

Op ´De Enk´ werd nog Paffraht materiaal gevonden.

Opzij van een persvoerbult vlakbij Wythmen; kogelpot en vuursteen.

Bij waar vroeger de firma Mestenbeld met zijn vrachtwagens zat, in de sloot; kogelpot en vroeg steengoed.

Grondwerkzaamheden op de hoek Heinoseweg-Oldeneelallee: daar kwamen rietstengels onder dikke zand- en kleilagen tevoorschijn. Een veenlaag bleek er onder te zitten.

Uit de wanden van de sloten die bij de Ambelt, Herfterlaan-Sorghvlietweg, opgeschoond werden kon veelal kogelpotmateriaal gehaald worden.

Op verschillende plaatsen zijn monsters van zand, veen en klei genomen. Misschien dat die ooit eens bekeken kunnen worden?

Terug naar [inhoud WW2](#)

Volgend hoofdstuk: [Kamperpoort](#)